

Genius Loci Wschowy to pozycja miasta położonego na ważnym trakcie, otwartego dla przybyszów. Podstawy miasta tworzyło mieszczaństwo, a od połowy XIV w., a wzmocniła jego rozwój ranga miasta królewskiego. Żyli tu chrześcijanie (luteranie, katolicy) i Żydzi, ludzie wielu narodowości. Wschowa jest miastem pogranicza stanowiącym przez wieki swoistą bramę Europy. Muzeum Ziemi Wschowskiej ulokowało swe cenne zbiory w obiektach związanych zarówno z dziedzictwem katolickim (rezydencja jezuicka, dawny cmentarz katolicki), jak i luterańskim (Staromiejski Cmentarz Ewangelicki), a także w mieszczańskiej barokowej kamienicy. Prezentacja zgromadzonej kolekcji zbiorów oraz działania wychodzące poza mury siedziby, w przestrzeń miasta i regionu, pozwalają współczesnym zrozumieć *Genius Loci* stolicy ziemi wschowskiej i wyjątkowego skrawka historycznej Wielkopolski.

Marta Małkus (Wschowa)

Sprawozdanie z działalności Archiwum Państwowego w Poznaniu za rok 2013

Archiwum Państwowe w Poznaniu w 2013 r. realizowało zadania określone w art. 28 ustawy z 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz.U. nr 123 z 2011 r., poz. 698), obejmujące kształtowanie państwowego zasobu archiwalnego, ewidencję, przechowywanie, opracowanie, zabezpieczenie i udostępnianie materiałów archiwalnych; kontrolę postępowania z materiałami archiwalnymi wchodzącymi do państwowego zasobu archiwalnego w archiwach zakładowych, w składnicach akt oraz jednostkach organizacyjnych z powierzonym zasobem archiwalnym; wydawanie uwierzytelnionych odpisów, wypisów, wyciągów i reprodukcji przechowywanych materiałów, a także zaświadczeń na podstawie tych materiałów; prowadzenie prac naukowych oraz wydawniczych w dziedzinie archiwistyki i dziedzin pokrewnych; popularyzację wiedzy o materiałach archiwalnych oraz prowadzenie działalności informacyjnej.

Rok 2013 to okres szczególnie ważny dla działalności Archiwum – to czas wprowadzania i utrwalania nowych standardów jakości w działalności archiwalnej, przede wszystkim szerokie otwarcie się na potrzeby użytkowników, usprawnienie dostępu do archiwaliów w ramach zaspokajania informacyjnych potrzeb społeczeństwa. Innym istotnym zadaniem było budowanie wizerunku archiwum jako nowoczesnej i przyjaznej instytucji, aktywnie uczestniczącej w procesie edukacji społeczeństwa otwartego. Przetawione poniżej informacje sprawozdawcze odnoszą się do najistotniejszych zagadnień z działalności poznańskiej placówki w 2013 r. Pełna wersja sprawozdania dostępna

jest na stronie internetowej: <http://bip.ap.gov.pl/> BIP Archiwum Państwowe w Poznaniu i w sekretariacie APP.

1. Zasób archiwalny

Zmiany w rozmiarze zasobu archiwalnego ogółem

Na koniec 2013 r. Archiwum w swoim zasobie przechowywało ogółem 1 186 951 jednostek archiwalnych – 14 359,89 metrów bieżących w 7218 zespołach.

W okresie sprawozdawczym nastąpił wzrost rozmiaru zasobu archiwalnego, który wyniósł 45735 j.a., tj. ponad 540 mb akt. Wzrost ten to przede wszystkim efekt korekty ewidencji oraz dodania do zasobu występujących dotąd odrębnie (poza zespołami) akt kat. B (m.in. dokumentacji personalnej) do materiałów archiwalnych. Rzeczywista ilość nabytków jest znacznie mniejsza. W 2013 r. bowiem przybyło z zewnątrz 240,45 mb akt, co stanowiło 23 519 j.a. Odnotowany wzrost rozmiaru zasobu jest wyższy w stosunku do roku 2012 o prawie 380%, licząc w j.a., i wyższy o około 318%, licząc w mb. Minimalny przyrost zasobu miał miejsce w Oddziale w Gnieźnie (178 j.a. = 3,53 mb). W Oddziale w Koninie przejęto do zasobu 1471 j.a., co stanowiło 13,75 mb dokumentacji. Jest to wyraźny wzrost w stosunku do poprzedniego roku. Z kolei w Oddziale w Pile przejęto 10730 j.a., co stanowi 120,85 mb. Jest to wyjątkowo duży wzrost do roku poprzedniego, bo aż o 241% w j.a. i 253% w mb. W centrali Archiwum w Poznaniu ilość materiałów przejmowanych z zewnątrz również znacząco wzrosła w stosunku do poprzedniego okresu sprawozdawczego wynosząc, 11140 j.a., tj. 102,29 mb akt. Ma to tym większe znaczenie, gdyż w Poznaniu w zasadzie wyczerpała się rezerwa miejsca w pomieszczeniach magazynowych. Do największych bądź najważniejszych zespołów nowych lub dopływów przejętych w 2013 r. należą między innymi:

1. Biuro Projektowo-Badawcze Budownictwa Ogólnego „Miastoprojekt” w Poznaniu (nr 1186) z lat 1952-2010, 2292 j.a., 20,50 mb (dokumentacja techniczna i aktowa);

2. Stanisław Nawrocki (prof. dr hab., historyk, archiwista, wicedyrektor Archiwum Państwowego w Poznaniu) – spuścizna (nr 4807) z lat 1918-2000, 1537 j.a., 0,82 mb (dokumentacja aktowa, ulotna i fotografie);

3. Delegatura Najwyższej Izby Kontroli w Poznaniu (nr 1206) z lat 1982-1985, 1187 j.a., 18,60 mb;

4. Akta urzędów stanu cywilnego i metrykalne, 570 j.a. 11,49 mb;

5. Mapy geodezyjne (nr 5739) z lat 1956-1990, 498 j.a.;

6. Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Poznaniu (nr 1071) z lat 1949-1973 [1974-1984], 398 j.a., 6,50 mb;

7. Urząd Statystyczny dla Miasta Poznania i Województwa Poznańskiego w Poznaniu (nr 4865) z lat 1963-1974, 267 j.a., 8,00 mb;

Zasób opracowany ogółem

Opracowana część zasobu archiwalnego wynosi na koniec okresu sprawozdawczego blisko 67% w metrach bieżących oraz 62,5%, licząc w jednostkach inwentarzowych. Na uwagę zasługuje prawie całkowite opracowanie najstarszej części zasobu (dokumenty). Stan opracowania w metrach bieżących i jednostkach archiwalnych wynosi odpowiednio: dla centrali w Poznaniu 74,3% i 68,1%, Gniezna – 48,8% i 47,7%, Konina – 43,9% i 49,7% oraz Piły – 56,0% i 44,5%. W okresie sprawozdawczym wielkość opracowanych całkowicie materiałów w stosunku do roku ubiegłego zmalała pod względem ilości metrów bieżących oraz pod względem jednostek archiwalnych. Zmniejszyła się też znacząco liczba zespołów całkowicie opracowanych. Stan opracowania od pięciu lat ciągle spada, co jest spowodowane m.in. skontrum zasobu przeprowadzanym od 2009 r., przejmowaniem znacznych ilości nowych materiałów oraz ograniczeniem opracowania. Na stan taki zdecydowanie największy wpływ, oprócz ograniczenia opracowywania i inwentaryzacji dokumentacji, mają także zmiany, które przeprowadzono w ewidencji archiwum, np. włączenie do zasobu dotychczas pozostających poza nim ewidencyjnie akt kategorii B oraz przekwalifikowywanie akt z kategorii B do kategorii A.

Opracowanie zasobu archiwalnego w roku sprawozdawczym

W 2013 r. opracowanie całkowite zasobu archiwalnego nieco wzrosło (o 5,0 mb więcej niż w 2012 r.), zinwentaryzowano natomiast mniej dokumentacji (o 5,44 mb) niż w poprzednim roku sprawozdawczym. Zdecydowana większość tych prac miała miejsce w Poznaniu, gdzie opracowano całkowicie i zinwentaryzowano 5338 j.a., tj. 51,06 mb akt.

Natomiast w oddziałach opracowano całkowicie oraz zinwentaryzowano następujące ilości archiwaliów:

- Gniezno – opracowane całkowicie 2 j.a.= 0,03 mb, zinwentaryzowano 2 j.a. = 0,03 mb;
- Konin – opracowane całkowicie 236 j.a.=10,57 mb, zinwentaryzowano 946 j.a.= 6,35 mb;
- Piła – opracowane całkowicie 529 j.a.= 7,15 mb.

Wśród akt opracowywanych i inwentaryzowanych znajdowały się, ze względu na potrzeby użytkowników, akta metrykalne gmin wyznaniowych oraz akta urzędów stanu cywilnego. W Poznaniu kontynuowano realizację zaleceń pokontrolnych w zakresie inwentaryzacji materiałów nieposiadających ewidencji oraz skontrum wyznaczonej części zasobu. W roku 2013 skontrum przeprowadzono w 41 zespołach, zawierających 24 733 j.a., co stanowiło 312,31 mb akt. Na wielkość opracowania wpływały prace z zakresu popularyzacji zasobu (wystawy, referaty, prelekcje) realizowane zarówno w Poznaniu, jak i w oddziałach zamiejscowych.

Wspólna dla Archiwów w Kaliszu, Lesznie i Poznaniu Komisja Metodyczna odbyła pięć posiedzeń, w trakcie których opiniowano 44 inwentarze zespołów archiwalnych oraz zatwierdzono analogiczną liczbę inwentarzy (Leszno -7, Kalisz - 6, Poznań - 31). Jeden z przedstawianych do akceptacji inwentarzy zespołów nie został przyjęty - podjęto decyzję o konieczności jego przedstawienia w 2014 r. Część czasu Komisji poświęcano problematyce scalania zespołów rozbitych między placówkami archiwalnymi. Ponadto jej członkowie zostali zapoznani z wynikami prac zespołu naukowego do spraw analizy i kierunków nowelizacji wskazówek metodycznych wydanych przez Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych.

2. Techniczne zabezpieczenie zasobu

Działalność archiwum w zakresie konserwacji właściwej i profilaktyki konserwatorskiej

W 2013 r. w Pracowni Konserwacji Materiałów Archiwalnych poddano konserwacji archiwalia z wielu zespołów aktowych: Akta miasta Poznania - Kartoteka ewidencji ludności miasta Poznania - 3 j.a. (3 pudła po ok. 600 kart); Akta miasta Poznania - 1 j.a. (poszyt); Ministerstwo byłej Dzielnicy Pruskiej - 2 j.a.; Akta miasta Opalenica - 1 j.a.; Wojewódzki Urząd Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk w Poznaniu - 27 j.a.; Wojewódzkie Biuro Wyborcze w Poznaniu - 125 j.a. (drobne zabiegi związane z digitalizacją); Kolegium ds. Wykroczeń przy Sądzie Rejonowym w Poznaniu - 22 j.a.; Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej Droszew - 8 j.a., Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej św. Wawrzyńca w Gnieźnie - 5 j.a.; Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej Sławno - 2 j.a.; Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej Otorowo - 1 j.a.; Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej Brzostków - 2 j.a.; Akta stanu cywilnego parafii Ewangelicko-Luterańskiej w Poznaniu - 6 j.a.; Akta stanu cywilnego - USC Żabno - 1 j.a.; Państwowe Nieruchomości Ziemskie - 9 j.a.; Prezydium Policji w Poznaniu - 15 j.a.; Urząd Wojewódzki Poznański 1945-1950 - 3 j.a., Landratura Babimost - 1 j.a.; Rejencja w Poznaniu - 2 j.a.; plany sytuacyjne terenów kolejowych w Gnieźnie - 2 szt.

Podjęto działania w celu zabezpieczenia najstarszych dokumentów pergaminowych akt klasztorów z terenu Wielkopolski (klasztory benedyktynów w Lubiniu, Poznaniu, Kole, Grodzisku, Koźminie, Gołańczy; klasztor cystersów w Bledzewie) oraz akt miasta Poznania. Wykonano 198 pudeł z tektury bezkwasowej, a dokumenty wraz z przywieszonymi do nich pieczęciami woskowymi lub bullami ołowianymi unieruchomiono na specjalnych podkładkach. Pieczęcie umieszczono w wykonanych na wymiar pudełkach przyklejonych do podkładek.

Zły stan fizyczny akt powodował konieczność rozebrania jednostek archiwalnych na pojedyncze składki - łącznie 71 j.a., wykonania zabiegu de-

zynfekcji (w przypadku śladów grzybów pleśniowych) – łącznie 612 kart, oczyszczenia mechanicznego – łącznie 8.063 karty, kąpieli kart w roztworze mydlanym – łącznie 7.986 kart, odkwaszenia kart – łącznie 8.076 kart (głównie z zespołu Wojewódzki Urząd Kontroli Publikacji i Widowisk w Poznaniu, akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej z terenu Wielkopolski, Państwowe Nieruchomości Ziemskie – Zarząd Okręgowy w Poznaniu, Urząd Wojewódzki Poznański 1945-1950 oraz Akta miasta Poznania – Kartoteka ewidencji ludności miasta Poznania), sklejenia przedartych kart przy użyciu Filmoplastu R lub metylocelulozy oraz bibułki japońskiej – łącznie 7.836 kart, dublażu kart o wyjątkowo słabej strukturze papieru przy użyciu Filmoplastu R lub bibułki japońskiej – łącznie 2.710 kart, uzupełniania ubytków papieru – 986 kart, prostowania – łącznie 17.577 kart, zszycia składek i oprawy w okładki z tektury o gramaturze 2500 g lub nawet 3000 g/m² (oprawa w całe płótno lub półpłótno).

Oprawiono (oprawa książkowa płócienna lub półpłócienna) 122 j.a. (głównie z Oddziału ds. archiwów zakładowych, Oddziału opracowania zasobu APP). Oprawiono 34 inwentarze archiwalne (AP w Poznaniu oraz oddziały zamiejscowe w Gnieźnie, Koninie i Pile). Część czasu zajęło sklejenie kserokopii zamawianych przez użytkowników w Pracowni Naukowej – sklejkowano 4087 kart.

W 2013 r. wykonano 198 pudeł o różnych wymiarach na dokumenty pergaminowe akt klasztornych, a także naprawiono 472 pudła, w których mieści się Kartoteka ewidencji ludności Poznania. Zabiegi konserwatorskie wykonano także w kilku książkach z biblioteki APP. Oprawiono 22 tomy pochodzące z zasobu tejże biblioteki.

Przedsięwzięcia profilaktyczne realizowano przede wszystkim siłami pracowników odpowiedzialnych za opracowanie dokumentacji (oddział gromadzenia i opracowania zasobu oraz oddziały zamiejscowe). W okresie sprawozdawczym udało się odkurzyć 731 mb akt (ok. 45 % więcej niż w roku poprzednim) oraz umieścić w pudłach około 55 mb. W tym miejscu należy zwrócić uwagę, iż pod koniec roku sprawozdawczego zdołano zakupić dla Poznania i oddziałów zamiejscowych ponad 850 pudeł z litej tektury bezkwasowej.

Kopie zabezpieczające zasobu archiwum państwowego

W okresie sprawozdawczym Pracownia Digitalizacji wykonała prawie 532 tys. skanów, z czego ponad 516 tys. zostało wykonanych jako skany zabezpieczające. Z roku na rok wyniki pracy komórki zajmującej się digitalizacją zasobu wykazują znaczny postęp. Pozwala to na wnioskowanie zarówno zasadności zmiany jej profilu działalności, jak i konieczności przeprowadzonego kilka lat wcześniej wyposażenia jej w nowy specjalistyczny sprzęt. Szkoda, że brak środków przeznaczonych na zatrudnienie w tej komórce organizacyjnej nie pozwala na zwiększenie planów skanowania oraz poprawę wykorzy-

stania bardzo wartościowego i wydajnego sprzętu. Skanowaniem zasobu archiwalnego zajmowały się także oddziały zamiejscowe: w Koninie wykonano ich ponad 28 000 i w Gnieźnie ponad 37 000.

W tym miejscu należy odnotować zmniejszenie zainteresowania wykonywaniem zdjęć cyfrowych dla użytkowników. Umożliwienie im robienia zdjęć własnym sprzętem ograniczyło takie usługi do minimum i wpłynęło na ich incydentalność.

Proces digitalizacji zasobu archiwalnego był powiązany ze wstępnymi niezbędnymi pracami przygotowawczymi. W 2013 r. nadal przygotowywano akta do digitalizacji zabezpieczającej oraz użytkowej. Ogółem staraniem pracowników Oddziału I przygotowano do mikrofilmowania (digitalizacji) 1040 j.a., tj. 113 738 stron akt.

3. Narastający zasób archiwalny

Nadzorem archiwalnym w obszarze działania Archiwum Państwowego w Poznaniu objęte były 531 jednostki organizacyjne zobowiązane do prowadzenia archiwów zakładowych. Łączna ilość materiałów archiwalnych przechowywanych w tych archiwach to 25 663 mb akt, w tym 1247 mb do przejęcia. W 2013 r. wykreślono z rejestru jednostek pod nadzorem 10 jednostek organizacyjnych, w tym 8 sądów rejonowych, które uległy zniesieniu oraz PKP Polskie Linie Kolejowe Oddział Regionalny w Poznaniu, który utracił status samodzielnej jednostki organizacyjnej i Miastoprojekt – Poznań. Cały zasób aktowy sądów zniesionych został przejęty przez sądy, które przejęły zadania sądów zniesionych. Materiały archiwalne wytworzone przez PKP po uporządkowaniu zostaną przekazane do Archiwum Państwowego w Poznaniu, natomiast materiały Miastoprojektu – Poznań przejęto w całości do Archiwum.

W okresie sprawozdawczym w ramach nadzoru nad narastającym zasobem archiwalnym przeprowadzono 139 kontroli ogólnych i 45 problemowych archiwów zakładowych oraz wykonano 165 ekspertyz, w tym 99 związanych z procedurą brakowania dokumentacji niearchiwalnej. Kontrolą objęto archiwa zakładowe, m.in. urzędów miast i gmin, urzędów stanu cywilnego, samorządowych jednostek kultury, szkół, ośrodków pomocy społecznej, inspektoratów nadzoru budowlanego, zarządów dróg, sądów i prokuratury, zakładów opieki zdrowotnej. Kontrole ogólne miały na celu sprawdzenie stanu i sposobu przechowywania dokumentacji w archiwach zakładowych, ustalenie zakresu przestrzegania zasad określonych w instrukcjach kancelaryjnych dotyczących gromadzenia dokumentacji, jej oznaczania, przekazywania do archiwum zakładowego, a także sprawdzenie stanu kompletności materiałów archiwalnych. Podczas każdej kontroli dokonywano weryfikacji danych na temat ilości materiałów archiwalnych, podlegających przekazaniu do Archiwum Państwowego (tzw. nawis archiwalny). Zwracano również

uwagę na zakres stosowania systemów elektronicznych do zarządzania dokumentacją, jej obiegu czy usprawnienia obsługi klienta oraz ustalano sposób archiwizowania danych zapisanych na elektronicznych nośnikach.

W 2013 r. zalecenia pokontrolne wykonano w około 70-80% jednostek organizacyjnych. Opóźnienia w realizacji występowały zazwyczaj w przypadkach wykonania szeroko zakrojonych prac porządkowych, związanych również z koniecznością przygotowania materiałów archiwalnych do przekazania do zasobu Archiwum Państwowego. Zwłaszcza w sytuacjach, kiedy materiały wymagają zabiegów konserwatorskich, obserwuje się takie opóźnienia. Spowodowane jest to przede wszystkim niechęcią zakładów pracy do ponoszenia dodatkowych kosztów z tym właśnie związanych. Nadal najłatwiej wyegzekwować zalecenia dotyczące wyposażenia archiwów w niezbędny (najczęściej drobny) sprzęt. Problemem jest także brak personelu odpowiedzialnego za prowadzenie archiwów zakładowych. Zakłady pracy rzadko decydują się na zatrudnianie osób na stanowiskach archiwisty zakładowego. Prace związane z porządkowaniem materiałów archiwalnych i całego zasobu zlecane są niekiedy usługodawcom zajmującym się taką właśnie działalnością.

Rok 2013 to trzeci rok, w którym prace Oddziału zostały zdominowane lawinową liczbą projektów normatywów kancelaryjno-archiwalnych przedłożonych do zaopiniowania i zatwierdzenia przez nienadzorowane jednostki organizacyjne. Dla porównania należy wskazać, iż 2010 r. zaopiniowano „zaledwie” 114 normatywów, w 2011 już 719, w 2012 – 977, natomiast w okresie sprawozdawczym aż 1020. W liczbie tej zawierają się: 317 instrukcji kancelaryjnych, 311 jednolitych rzeczowych wykazów akt, 304 instrukcji archiwalnych oraz 88 zmian przepisów. Należy w tym miejscu przypomnieć, iż jest to skutek utraty z dniem 31 grudnia 2010 r. mocy obowiązującej dotychczasowych instrukcji kancelaryjnych i, co za tym idzie, jednolitych rzeczowych wykazów akt, wydanych dla poszczególnych szczebli samorządu terytorialnego oraz wejściem w życie rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z 18 stycznia 2011 r. w sprawie instrukcji kancelaryjnej, jednolitych rzeczowych wykazów akt oraz instrukcji w sprawie organizacji i zakresu działania archiwów zakładowych dla organów samorządu terytorialnego i urzędów je obsługujących (DzU nr 14, poz. 67), nieobejmującego jednostek samorządu terytorialnego, a także wymaganiami przepisów o kontroli zarządczej. Samorządowe jednostki organizacyjne szczebla gminnego i powiatowego lawinowo nadal zgłaszały się o pomoc w sprawie opracowania przepisów dotyczących zarządzania dokumentacją w podmiocie. Większość wniosków złożyły samorządowe jednostki organizacyjne, takie jak: szkoły, przedszkola, biblioteki, ośrodki pomocy społecznej, domy pomocy społecznej, szpitale, urzędy pracy oraz inspektoraty nadzoru budowlanego. Przed każdorazowym zatwierdzeniem przepisów pracownicy Oddziału ds. archiwów zakładowych przeprowadzali wielokrotne długotrwałe konsultacje telefoniczne i osobiste bądź

udzielali pisemnych wyjaśnień. W roku sprawozdawczym przeprowadzono 2 214 zarejestrowanych konsultacji, w tym 27 pisemnych.

Zaobserwowano zwiększenie zakresu stosowania przepisów kancelaryjnych i archiwalnych. Zjawisko to odnotowywane jest już po raz kolejny. W przypadku państwowych jednostek organizacyjnych przestrzegane są one w około 90% nadzorowanych jednostek organizacyjnych. O wiele gorzej wygląda to w samorządzie i podporządkowanych mu jednostkach organizacyjnych. Poważnym problemem jest stosowanie jednolitego rzeczowego wykazu akt w urzędach. Nadal (na szczęście w coraz mniejszej liczbie zakładów pracy) występują kłopoty w przestrzeganiu prawidłowości przekazywania akt z komórek organizacyjnych do archiwów zakładowych.

Nadzór archiwalny to także monitorowanie procesu selekcji dokumentacji w archiwach zakładowych i składnicach akt. W roku sprawozdawczym rozpatrzono 758 wniosków na brakowanie dokumentacji niearchiwalnej o łącznym metrażu 23 509 mb. Wszystkie wnioski dotyczyły brakowania dokumentacji zapisanej na nośniku tradycyjnym. Nie odnotowano znaczących problemów z prawidłowym procesem brakowania dokumentacji niearchiwalnej. Dokumentacja brakowania, w zdecydowanej większości przypadków, sporządzana była prawidłowo. W odniesieniu do niektórych spraw wnioski o wybrakowanie dokumentacji rozpatrywane były przez Komisję Archiwalnej Oceny Dokumentacji, która na bieżąco podejmowała odpowiednie decyzje. Podczas wydawania zgody na brakowanie bardzo często wyłączano od brakowania dokumentację do ekspertyzy archiwalnej, w wyniku której przekwalifikowano ją do materiałów archiwalnych.

W ramach obowiązków służbowych pracownicy Archiwum Państwowego w Poznaniu sprawujący nadzór nad archiwami zakładowymi prowadzą wewnętrzne szkolenia w nadzorowanych jednostkach z zakresu stosowania przepisów kancelaryjno-archiwalnych. Wymienieni pracownicy prowadzą ponadto kursy archiwalne I i II stopnia (organizowane w ramach Ośrodka Szkoleniowego ZDZ), przeznaczone zarówno dla pracowników kancelarii, jak i archiwów zakładowych. W kursach takich biorą ponadto udział pracownicy składnic akt. Wiele szkoleń jest też organizowanych w związku z wprowadzaniem w życie normatywów kancelaryjnych i archiwalnych.

Wśród ciekawszych prac realizowanych przez oddział do spraw archiwów zakładowych odnotować należy (w ramach działań w odniesieniu do niepaństwowego zasobu archiwalnego) przeprowadzenie na zaproszenie przedstawiciela Komisji Historycznej Zarządu Wojewódzkiego Ochotniczych Straży Pożarnych w Starym Mieście szkolenia dla tzw. kronikarzy OSP. Celem wystąpienia pracownika Archiwum w Poznaniu było poinformowanie o materiałach do dziejów straży pożarnych znajdujących się w zasobie Archiwum oraz wyjaśnienie stanu prawnego dokumentacji OSP oraz konieczności i zasadności gromadzenia i właściwego zabezpieczenia materiałów archiwalnych w organizacjach OSP.

4. Wykorzystanie zasobu archiwalnego

Udostępnianie zasobu w pracowni naukowej

W 2013 r., miał miejsce wzrost liczby użytkowników w Archiwum i jego oddziałach (z 1517 w 2012 r. do 1633 w okresie sprawozdawczym). Wskazuje to, być może, na odwrócenie obserwowanych dotychczas tendencji spadkowych, spowodowanych m.in. coraz szerszym udostępnianiem materiałów zdigitalizowanych *online* w sieci internetowej. W pracowni naukowej w Poznaniu oraz pracowniach naukowych oddziałów zamiejscowych w Gnieźnie, Koninie i Pile zwiększyła się liczba użytkowników zainteresowanych sprawami własnościowymi, publicystycznymi i innymi – to znaczy załatwiających różne sprawy urzędowe (zameldowanie, poszukiwanie przydziałów na lokale mieszkaniowe, pozwoleń na budowę, statutów różnych jednostek organizacyjnych, prostowanie pisowni nazwisk itd.), kompletujących dokumentację konserwatorską różnych obiektów, ustalających pojedyncze fakty dotyczące członków rodziny czy związane z dziejami „małych ojczyzn”. Po pewnym zmniejszeniu w ostatnich 2-3 latach zaobserwowano znowu, że coraz częstszym celem zarówno poszukiwań własnych użytkowników, jak i zlecanych przez nich kwerend, jest udokumentowanie niemieckiej przynależności narodowej posiadanej w okresie okupacji. W kwestiach podobnych zwracają się do Archiwum również obywatele rosyjscy narodowości niemieckiej oraz Polacy przebywający w Niemczech i starający się o obywatelstwo tego kraju. Żądania użytkowników dotyczą już nie tylko udostępniania takich akt, coraz częściej wymagają one od Archiwum wystawiania zaświadczeń oraz poświadczania kopii dokumentów niemieckiej listy narodowościowej, co związane jest także z listopadowym wyrokiem Naczelnego Sądu Administracyjnego w tej sprawie.

W Oddziale w Gnieźnie przyjęto 173 użytkowników podczas 226 odwiedzin, wypożyczając im 3467 j.a. W porównaniu z rokiem ubiegłym liczba użytkowników utrzymała się na podobnym poziomie. Spadła natomiast liczba odwiedzin i udostępnionych jednostek archiwalnych. Spowodowane to było w znacznym stopniu trwającym dwa miesiące remontem budynku Oddziału. Nadal istnieje wzrastająca tendencja wykorzystywania zasobu przez użytkowników zagranicznych. Wzrosła liczba udostępnień dla celów genealogicznych i publicystycznych. Niewielki spadek odnotowano w udostępnieniach dla celów naukowych i własnościowych

W Oddziale w Koninie odnotowano 192 użytkowników, wśród których zdecydowany prym wiodli genealodzy i użytkownicy poszukujący informacji do spraw własnościowych. Podczas 536 odwiedzin udostępniono im 4859 j.a. Tak więc można stwierdzić, iż w okresie sprawozdawczym nastąpił nieznaczny spadek liczby użytkowników (4 osoby), przy wzroście ilości odwiedzin i liczby udostępnianych jednostek archiwalnych w stosunku do 2012 r. Podkreślić przy tym należy, że z powodu prowadzonych w Oddziale w 2013 r.

prac remontowych przez dwa miesiące zamknięta była pracownia naukowa. W minionym roku dominowali użytkownicy poszukujący materiałów dla celów genealogicznych, naukowych oraz w szeroko rozumianych sprawach własnościowych. Podkreślić również należy, że udostępnienie w formie skanów części posiadanego zasobu akt stanu cywilnego w Internecie ma niewątpliwie narastający wpływ na liczbę użytkowników, a przede wszystkim wizyt i udostępnianych materiałów bezpośrednio w pracowni naukowej. Natomiast nowym zjawiskiem, zajmującym coraz więcej czasu pracy, jest narastająca lawinowo liczba informacji telefonicznych związanych z instruktażem i pomocą w zakresie korzystania z materiałów archiwalnych dostępnych w formie skanów w Internecie.

W Oddziale w Pile liczba użytkowników i udostępnionych jednostek była podobna do roku ubiegłego, mniej było odwiedzin. W 2013 r. było 175 użytkowników przy 360 odwiedzinach, którym udostępniono 5600 j.a. W roku 2012 odpowiednio: 142, 506 i 6301. Dominowali użytkownicy materiałów genealogicznych. Drudzy w kolejności byli korzystający w celach własnościowych. Coraz więcej jest użytkowników w celach naukowych przygotowujących prace doktorskie, magisterskie, licencjackie i historyków regionalistów.

W pracowniach naukowych w Poznaniu, Gnieźnie, Koninie i Pile udostępniono ogółem 87 887 j.a., z czego 77 706 j.a. wykorzystane zostało przez użytkowników krajowych. W obu przypadkach nastąpił spadek w stosunku do wyników 2012 r. Wzrost odnotowano natomiast w liczbie użytkowników zagranicznych (ze 134 do 175 osób) oraz udostępnionych im archiwaliów (z 9721 do 10181 j.a.). W pracowni naukowej w Poznaniu ok. 40% (29879 j.a.) materiałów archiwalnych udostępniono w formie mikrofilmów. W tym miejscu, należy podkreślić udostępnianie informacji o zasobie w Internecie. Wielu użytkowników po ustaleniu obecności konkretnej jednostki archiwalnej, której zawartością byli zainteresowani, zlecało jej skopiowanie. Właśnie w takich sytuacjach użytkownicy nie korzystają osobiście z zasobu w Pracowni Naukowej. Wpływ na to zjawisko ma również fakt stopniowego zwiększania ilości zdigitalizowanych materiałów archiwalnych na stronach internetowych „szukajwarchiwach” i Wielkopolskiej Bibliotece Cyfrowej. Z końcem 2013 r. na powyższych dwóch stronach dostępnych było ponad 2 mln skanów (1 651 512 skanów na stronie www.szukajwarchiwach.pl i 438 100 skanów na stronie www.wbc.poznan.pl).

Według statystyki dostępnej na Wielkopolskiej Bibliotece Cyfrowej, od czasu umieszczenia pierwszych skanów materiałów w 2006 r. do końca 2013 r. odnotowano ponad 225 tys. wyświetlonych publikacji. Szczególnego podkreślenia wymaga fakt, iż w 2013 r. odnotowano 5 404 144 odsłon skanów z zasobu Archiwum Państwowego w Poznaniu na „szukajwarchiwach” (w 2012 r. – 4 510 807). Na stronie tej w okresie sprawozdawczym odnotowano 116 628 niepowtarzalnych użytkowników (w 2012 r. – 77 270), którzy „złożyli” 173 446 wizyt. Natomiast na internetowej stronie domowej Archiwum

zarejestrowano 65 033 użytkowników, którzy podczas 101 723 wizyt dokonali 350 628 odsłon. Z kolei na profilu Archiwum na FB odnotowano 260 347 wyświetleń (w 2012 r. – 121 tys.).

Wielce wymowne jest porównanie statystyczne liczby tradycyjnych użytkowników odwiedzających pracownie naukowe naszego Archiwum w okresie sprawozdawczym (7406) z liczbą niepowtarzalnych użytkowników strony internetowej zawierającej informacje o zasobie oraz cyfrowe kopie niektórych materiałów archiwalnych (173 446 wizyty). Jak wynika z powyższego zestawienia, liczba odwiedzających strony internetowe jest wielokrotnie większa od liczby osób korzystających w sposób tradycyjny z materiałów w pracowniach naukowych.

W 2013 r. z zasobu Archiwum korzystali użytkownicy zagraniczni z: Australii, Austrii, Belgii, Francji, Izraela, Japonii, Kanady, Niemiec, USA, Wielkiej Brytanii i Włoch. Przyjazdy ich nasilają się szczególnie w miesiącach wakacyjnych. W wielu przypadkach są to obywatele wymienionych krajów pochodzenia polskiego.

Struktura udostępniania nie zmienia się od wielu już lat. Coraz mniej użytkowników korzysta jednak z najstarszej części zasobu. Zauważyć też należy ciągle zmniejszanie się liczby użytkowników – naukowców. Tzw. „klientela uniwersytecka”, podobnie jak w innych archiwach europejskich, stanowi już niewielką tylko część użytkowników. Według naszych ocen użytkownicy tego typu są największymi odbiorcami materiałów udostępnianych *online*.

Kwerendy wykonywane przez archiwum

W 2013 r. zarejestrowano 4318 kwerend. W liczbie tej ujęto 1334 kwerendy dla użytkowników zagranicznych i 2984 dla użytkowników krajowych. Rzeczywista liczba kwerend jest większa o 498 – obejmuje ona również kwerendy przeprowadzone w dokumentacji osobowo-płacowej przejętej przez Archiwum. Tym samym, rzeczywista liczba kwerend przeprowadzonych przez pracowników Archiwum Państwowego w Poznaniu wynosi 4816.

Dokonując rzeczowego podziału kwerend wg kategorii prowadzonych spraw, najliczniejszą grupę, podobnie jak w latach ubiegłych, stanowiły kwerendy genealogiczne – 2394. Następną grupą to kwerendy własnościowe, których wykonano 600. Kwerend socjalnych było 484, naukowych – 51, innych – 789. Reasumując, należy stwierdzić, iż w 2013 r. ogólna liczba kwerend uległa nieznacznemu wzrostowi, o ponad 8% w stosunku do roku poprzedniego. Zwiększyła się również o ponad 18% liczba kwerend krajowych, natomiast zmalała o 7% liczba kwerend zagranicznych, co było spowodowane głównie długą nieobecnością pracownika zajmującego stanowisko ds. kwerend zagranicznych w Poznaniu.

Wśród kwerend wykonywanych przez Archiwum dominują kwerendy genealogiczne, socjalne i własnościowe. Kwerendy realizowane były zarówno z akt administracji państwowej i samorządowej, zakładów pracy, jak i ze

zbiorów dokumentacji osobowej i placowej. Podobnie jak w latach ubiegłych, do kwerend wykorzystywane były tak akta okupacyjne (kwerendy dotyczące wysiedleń oraz pobytu w więzieniach i obozach), jak i dokumentacja pochodząca z zespołów młodszych. Część kwerend przeprowadzanych jest na prośby prokuratorów z różnych oddziałów Instytutu Pamięci Narodowej. Załatwienie wielu kwerend wymaga bardzo dużo czasu, zdarzają się jednak i prośby o przeprowadzenie poszukiwań, na które – z uwagi na brak jakiegokolwiek dokumentacji – udzielić można szybkiej (negatywnej) odpowiedzi. Ponadto udzielano pisemnych informacji oraz ustnych i telefonicznych odpowiedzi w sprawach udostępniania materiałów archiwalnych, jednostkowych informacji o zasobie lub jego części, wyceny zleczanych poszukiwań i reprodukcji oraz ustalania miejsca przechowywania dokumentacji zlikwidowanych pracodawców. W tych przypadkach odnotowano znaczący wzrost tego rodzaju zapytań. Paradoksalnie, jest to niewątpliwie następstwem powszechnego dostępu w Internecie do informacji o zasobie, co wywołuje wzrost zainteresowania i dalsze zapytania ze strony użytkowników.

W okresie sprawozdawczym przeprowadzono również wiele kwerend tematycznych na zlecenie muzeów, archiwów państwowych i kościelnych, urzędów administracji rządowej i samorządowej. Należały do nich m.in.:

1. Kwerenda na temat akt metrykalnych żydowskich dla AP w Rzeszowie;
2. Kwerenda dla Ministerstwa Spraw Zagranicznych na temat polskich korzeni Chucka Hagela sekretarza obrony USA;
3. Kwerenda dla TVP i TVN na temat polskich korzeni Angeli Merkel;
4. Kwerenda na temat materiałów do dziejów Automobilklub w Poznaniu;
5. Kwerenda dla AP w Koszalinie na temat materiałów dotyczących źródeł do dziejów Koszalina.

Reprodukcje

Liczba reprodukcji (33 338 kserokopii, 756 fotografii cyfrowych i 6909 skanów) dla użytkowników zasobu archiwalnego ulega zmniejszeniu wskutek wprowadzenia możliwości wykonywania fotografii cyfrowych przy użyciu sprzętu własnego użytkowników. W Pracowni Digitalizacji oraz w Oddziale Zamiejscowym w Koninie wykonywane były jedynie te skany, których zlecciodawcy wymagali lepszej rozdzielczości, np. dla celów wydawniczych. Skany i usługi reprodukcji były ponadto wykonywane dla zlecających je drogą korespondencyjną (m.in. użytkownicy zagraniczni).

Współpraca z innymi placówkami

Archiwum i jego oddziały zamiejscowe utrzymują nadal ściśle kontakty z muzeami, bibliotekami i innymi placówkami oświatowymi i kulturalnymi na terenie swojej działalności. W szczególności ożywione kontak-

ty łączą tutejszą placówkę z Zakładem Archiwistyki Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu, w ich ramach organizowane są m.in. praktyki studenckie. W okresie sprawozdawczym zorganizowano praktyki dla 12 osób. W trakcie praktyk studenci wykonują np. czynności związane z przygotowaniem akt do digitalizacji (paginacja) i nadają aktom znaki własnościowe. Na rzecz Archiwum i jego oddziałów w okresie sprawozdawczym dzięki praktykom studenckim, pracy stażystów i wolontariuszy, przepracowano dodatkowo 6573 godzin, co ma istotne znaczenie wobec odczuwanych w Archiwum i jego oddziałach braków kadrowych. Kontynuowana jest też współpraca z Wyższą Szkołą Nauk Humanistycznych i Dziennikarstwa w Poznaniu oraz Wyższą Szkołą Języków Obcych w Poznaniu, a także innymi szkołami wyższymi z terenu działania Archiwum i jego oddziałów zamiejscowych. Przykładowo Archiwum w Koninie kontynuowało współpracę z Muzeum Okręgowym w Koninie oraz innymi placówkami muzealnymi na terenie działania Oddziału, Miejską Biblioteką Publiczną w Koninie, Centrum Kultury i Sztuki w Koninie, PTTK, Ośrodkiem Doskonalenia Nauczycieli w Koninie, Stowarzyszeniem Uniwersytet Trzeciego Wieku w Koninie, Polskim Towarzystwem Numizmatycznym – Oddział w Koninie, Polskim Towarzystwem Historycznym – Oddział w Koninie i in.

Oddział w Pile nadal ściśle współpracuje z Muzeum Okręgowym w Pile i innymi placówkami muzealnymi w dziedzinie organizacji wystaw. Placówkę odwiedzają wycieczki szkolne i kół historycznych. Kontakty utrzymywane są też z Miejską i Powiatową Biblioteką Publiczną w Pile oraz towarzystwami regionalnymi. Kierownik Oddziału uczestniczył w pracach zespołu konsultacyjnego przy Prezydencie Miasta Piły, mającego na celu powstanie monografii z okazji 500-lecia nadania praw miejskich, oraz został współautorem wspomnianej książki, która ukazała się drukiem w 2013 r.

Kolejny już rok kontynuowana była współpraca z Ministerstwem Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Narodowym Instytutem Audiowizualnym w zakresie tworzenia zasobów cyfrowych. Archiwum Państwowe w Poznaniu w 2013 r., w ramach Programu Wieloletniego Kultura+, priorytet: Digitalizacja, zrealizowało trzeci etap bardzo ważnego dla środowiska naukowego i genealogicznego zadania: *Kontynuacja projektu digitalizacji materiałów ewidencji ludności Wielkopolski w okresie XIX i XX wieku*. Archiwum w ramach projektu w 2013 r. wykonało ponad 279 tys. skanów kartoteki ewidencji mieszkańców miasta Poznania oraz akt stanu cywilnego. Kopie macierzyste zostały przekazane do repozytorium Narodowego Archiwum Cyfrowego oraz zamieszczone w Internecie w domenie publicznej www.szukajwarchiwach.pl. Biorąc pod uwagę liczbę skanów wykonanych w ramach WPR Kultura+ oraz w związku z pracami prowadzonymi w okresie poprzednim, dostępnych w Internecie jest już ponad 768 tys. kartotek z 791 j.a. (od litery A do litery R). Oprócz digitalizacji kartoteki, Archiwum w ramach projektu WPR Kultura+ rozpoczęło proces indeksowania kartoteki ewidencji ludności m. Poznania. Sporządzono

ponad 270 tys. haseł osobowych (od litery A do litery Grz.). Specjalnie przygotowana wyszukiwarka dla zindeksowanej części kartoteki jest dostępna na stronie <http://e-kortoteka.net>.

Kontynuowana i rozwijana była współpraca ze szkołami, szczególnie na terenie oddziału gnieźnieńskiego. Niesłabnącą popularnością wśród młodzieży gnieźnieńskich szkół ponadgimnazjalnych cieszą się prowadzone przez pracowników Archiwum zajęcia genealogiczne. Uczestnicy zapoznają się w ich trakcie z różnymi rodzajami źródeł genealogicznych, możliwościami ich odczytywania, pracą kwerendzisty w archiwum oraz literaturą przedmiotu.

Ważnym elementem współpracy są także kontakty i współuczestnictwo w działaniach podejmowanych przez Polskie Towarzystwo Genealogiczne, Towarzystwo Genealogiczno-Heraldyczne w Poznaniu, Ostrowskie Towarzystwo Genealogiczne i Wielkopolskie Towarzystwo Genealogiczne „Gniazdo” oraz regionalne towarzystwa kulturalne. Z badaniami genealogicznymi związane jest stosunkowo nowe w archiwach zjawisko *crowdsourcingu*, polegające na wykorzystaniu potencjału tkwiącego m.in. w użytkownikach zasobu – genealogach. Ogólnie mówiąc jest to pozyskiwanie pomocy zewnętrznej na rzecz opracowania zasobu archiwalnego. Może to być np. zlecenie chętnym indeksowania ksiąg stanu cywilnego, którzy wykorzystują do tego możliwości Internetu. Na mocy porozumienia zawartego z Wielkopolskim Towarzystwem Genealogicznym „Gniazdo” członkowie tegoż podjęli się indeksacji udostępnionych przez Archiwum w Internecie skanów ksiąg metrykalnych i stanu cywilnego. Indeksy tworzone są za pomocą aplikacji BASIA (Baza Systemu Indeksacji Archiwalnej) dostępnej za pomocą połączeń internetowych na stronie <http://basia.famula.pl/>. Na szczególne podkreślenie zasługuje fakt, iż w okresie sprawozdawczym w powyższy projekt zaangażowanych było około 180 wolontariuszy. Ogółem na koniec 2013 r. w bazie znajduje się 1 326 902 wpisów, z czego 934 tys. pochodzi z centrali Archiwum w Poznaniu, a 138 tys. z Oddziału w Koninie.

Do ożywionych należą relacje z innymi instytucjami prowadzącymi działalność dokumentacyjną i informacyjną (Miejski Konserwator Zabytków, Wojewódzki Konserwator Zabytków, Ośrodek Dokumentacji Dziedzictwa Kulturowego w Poznaniu, Wydawnictwo Miejskie w Poznaniu, Wojewódzka Biblioteka Publiczna – Centrum Animacji Kultury w Poznaniu). Pracownicy Archiwum współpracowali również ze studenckim kołem Stowarzyszenia Archiwistów Polskich działającym w Instytucie Historii UAM.

Obopólnie korzystna współpraca łączy Archiwum z Wielkopolską Biblioteką Cyfrową oraz Poznańskim Centrum Superkomputerowo-Sieciowym Polskiej Akademii Nauk. Obie instytucje podkreślają wartość informacji, które Archiwum im udostępnia – jest to ich zdaniem jedna z najważniejszych przyczyn odwiedzania przez zainteresowanych prowadzonych przez nie stron internetowych.

W ramach współpracy z Muzeum Narodowym w Poznaniu oraz Instytutem Historii UAM w Poznaniu zorganizowano konferencję naukową poświęconą *Bankom i pieniądzwowi na Pomorzu*. Była to już trzecia edycja konferencji poświęconej bankowości i pieniądzwowi. W 2014 r. zostaną wydane materiały pokonferencyjne, które zostaną sfinansowane ze środków pozyskanych z Narodowego Banku Polskiego oraz innych placówek bankowych. Z kolei we współpracy z NDAP, Stowarzyszeniem Archiwistów Polskich oraz Zakładem Archiwistyki IH UAM zorganizowano konferencję naukową, poświęconą zagadnieniom nowych funkcji archiwów. W konferencji wzięło udział blisko 100 osób reprezentujących instytucje z całej Polski (m.in. archiwa państwowe, ośrodki kształcenia archiwistów i inne placówki). Także w tym przypadku wydawnictwo pokonferencyjne zostanie przygotowane w 2014 r. i wydane ze środków Instytutu Historii UAM.

W okresie sprawozdawczym Archiwum włączyło się także w organizację Międzynarodowego Dnia Archiwów na terenie Poznania. W jego ramach zorganizowano wspólnie z Archiwum Archidiecezjalnym w Poznaniu oraz Instytutem Pamięci Narodowej Oddział w Poznaniu, II Archiwalno-Biblioteczny Turniej Piłki Nożnej ARCH-FUTBOL 2013. Ponadto Archiwum wspólnie z Archiwum Archidiecezjalnym w Poznaniu, Archiwum Polskiej Akademii Nauk Oddział w Poznaniu oraz Instytutem Pamięci Narodowej Oddział w Poznaniu, zorganizowało sesję naukową pt. *Audiowizualne archiwa XXI wieku* z okazji Światowego Dnia Dziedzictwa Audiowizualnego.

Omawiając kwestie współpracy z innymi instytucjami, nie sposób nie zauważyć, że tradycyjnie już do bardzo dobrych należą relacje z innymi archiwami wielkopolskimi (w Lesznie i Kaliszu). Placówki te, wywodzące się zresztą z byłych oddziałów terenowych Archiwum Państwowego w Poznaniu, pozostają też z nim związane chociażby wspólnymi komisjami (Komisja Metodyczna i Archiwalna Komisja Oceny Dokumentacji). Podobnie ocenić można także stosunki z archiwami archidiecezjalnymi w Gnieźnie i Poznaniu.

Popularyzacja

W 2013 r. przygotowano 93 audycje radiowe (w większości zrealizowanych w Oddziale w Koninie) i telewizyjne oraz artykuły oraz notatki prasowe. W okresie sprawozdawczym zorganizowano 48 wycieczek i zajęć dla różnych grup uczestników. Wzięło w nich udział 980 osób. Zajęcia takie prowadzono zarówno w Poznaniu, jak i w Gnieźnie, Koninie i Pile. Do aktywniejszych uczestników wycieczek należą słuchacze Uniwersytetów Trzeciego Wieku oraz nauczyciele odwiedzający Archiwum w ramach spotkań organizowanych przez Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli. W Poznaniu prowadzona jest też bardzo ścisła współpraca ze Stowarzyszeniem Związków Wysiedlonych „Gniazdo”. Przeprowadzono 56 projektów edukacyjnych, z czego 9 stanowiły lekcje archiwalne.

W okresie sprawozdawczym przeprowadzono również, już tradycyjnie, zajęcia dla grup studentów z kierunków humanistycznych (historia, filologia polska – dokumentalistyka, hebraistyka, specjalizacja mediewistyczna, informacja naukowa). Dotyczyły one przede wszystkim dziejów Archiwum i jego zasobu, problemów digitalizacji i konserwacji, a także zasad przeprowadzania kwerend archiwalnych oraz możliwości wykorzystywania archiwaliów. W szczególności zajęcia takie przeprowadzono we współpracy z Zakładem Najnowszej Historii Polski IH UAM. Kilka zajęć poświęcono również metodyce opracowania zasobu archiwalnego (dokumenty i materiały sfragistyczne).

Zorganizowano samodzielnie oraz we współpracy z innymi jednostkami dziewięć wystaw archiwalnych. Z tego cztery wystawy zorganizowane zostały samodzielnie. Szczególnym zainteresowaniem cieszyły się dwie wystawy zorganizowane w gmachu głównym Archiwum w Poznaniu, dotyczące materiałów do dziejów Wielkopolski w powstaniu styczniowym oraz Hipolita Cegielskiego. Nie mniejszym powodzeniem cieszyła się wystawa archiwaliów zorganizowana przez Oddział w Gnieźnie w gnieźnieńskim Instytucie Kultury Europejskiej UAM. Wystawa towarzyszyła sesji popularnonaukowej *Dwie szkoły – dwie drogi do niepodległości?* i nosiła ten sam tytuł. Oprócz archiwaliów pochodzących z naszego zasobu na wystawie zaprezentowano dokumenty pochodzące z archiwum zakładowego Liceum Ogólnokształcącego w Trzemesznie, Muzeum Początków Państwa Polskiego w Gnieźnie i sali tradycji I Liceum Ogólnokształcącego w Gnieźnie. Oprócz tego w foyer gnieźnieńskiego Teatru im. Aleksandra Fredry zorganizowano wystawę pt. *Inszenizacja dramatów Sławomira Mrożka w gnieźnieńskim teatrze*. W Oddziale w Pile, dzięki zakupowi odpowiednich gablot, zorganizowano samodzielną wystawę poświęconą pięćsetleciu nadania Pile praw miejskich.

Doświadczenia pozyskane w latach ubiegłych oraz zainteresowanie zewnętrzne pozwoliło na organizację wystaw wirtualnych, których samodzielnie Archiwum zorganizowało aż 37. Archiwalia z zasobu Archiwum oraz ich reprodukcje wypożyczano również na wystawy organizowane przez muzea (m.in. regionalne z województwa wielkopolskiego, Muzeum Narodowe w Poznaniu, Muzeum Historii Miasta Poznania, Wielkopolskie Muzeum Walk Niepodległościowych).

Inną, nie mniej ważną, formą prezentacji zasobu archiwalnego było zamieszczanie materiałów archiwalnych w postaci cyfrowej na stronach internetowych. Na stronach www.szukajwarchiwach.pl w roku sprawozdawczym zamieszczono ponad 279 tys. skanów kartoteki mieszkańców Poznania, wykonanych w ramach WPR Kultura+. Jak wspomniano wyżej, w Internecie dostępnych jest ponad 768 tys. kartotek (od litery A do litery R). Łącznie na WBC i „szukajwarchiwach” zamieszczonych jest ponad dwa miliony skanów.

Niezwykle wartościową formą popularyzacji jest organizowanie lekcji archiwalnych, w których specjalizuje się osoba na stanowisku ds. prac naukowych i edukacji archiwalnej oraz przede wszystkim Oddział w Gnieźnie.

Uzupełniano dotychczas przygotowane i wykorzystywane propozycje edukacyjne skierowane do uczniów szkół podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych oraz studentów. Przeprowadzono 6 zajęć lekcyjnych z udziałem uczniów gnieźnieńskich szkół. Ponadto przyjęto 12 wycieczek szkolnych. Łącznie brało w nich udział 263 uczestników. W związku z ogłoszonym przez Starostwo Powiatowe w Gnieźnie dla młodzieży szkół ponadgimnazjalnych konkursem o pierwszym marszałku Senatu odrodzonej Rzeczypospolitej Wojciechu Trąpczyńskim (urodzonym w Dębłowie Królewskim koło Gniezna), uczestnicy prowadzili na jego temat w gnieźnieńskim Oddziale, pod kierunkiem pracowników, kwerendę archiwalną. Dzięki finansowemu wsparciu NDAP przygotowano i przeprowadzono sesję popularnonaukową dla młodzieży licealnej z Trzemeszna i Gniezna pt. *Dwie szkoły – dwie drogi do niepodległości?*. Tematyka sesji związana była z realizowanym przez NDAP projektem obchodów rocznicy powstania styczniowego. Uzupełnieniem i zilustrowaniem tematyki sesji była wystawa materiałów archiwalnych zorganizowana w holu Instytutu Kultury Europejskiej UAM w Gnieźnie. Zarówno materiały z sesji, jak i katalog wystawy ukazały się drukiem w przygotowanej przez pracowników Oddziału publikacji noszącej tytuł taki sam, jak sesja i towarzysząca jej wystawa. Sesja zorganizowana została przy współudziale pracowników naukowych UAM. Strona merytoryczna i organizacyjna sesji zostały wysoko ocenione przez biorących w niej udział naukowców. Ponadto gnieźnieński Oddział współuczestniczył w organizowanej przez Wielkopolskie Samorządowe Centrum Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego w Gnieźnie wystawie poświęconej patronowi placówki Karolowi Marcinkowskiemu. Był również patronem imprezy kolejowej „Dni Pary”, zorganizowanej w gnieźnieńskiej parowozowni. Z tej okazji przygotował skany planów gnieźnieńskiego dworca i rozjazdów kolejowych z przełomu XIX i XX w.

Bardzo ważną i istotną formą popularyzacji jest własna strona internetowa Archiwum. W ciągu okresu sprawozdawczego zanotowano ponad 350 tys. wizyt i prawie 65 tys. unikalnych użytkowników.

Sprawdzianem efektywności prac popularyzatorskich i widzenia Archiwum przez wiele kategorii użytkowników (szczególnie młodszych) jest z pewnością popularność naszej instytucji na Facebooku. Oficjalna strona Archiwum na portalu Facebook działa od 15 marca 2011 r. Na koniec roku sprawozdawczego profil Archiwum Państwowego w Poznaniu ma 1300 fanów (na koniec roku 2012 było ich 580), a według statystyk wszystkie wydarzenia na naszej tablicy wyświetlano ponad 260 tys. razy. Strona służy przede wszystkim do prezentacji miniwystaw przygotowywanych m.in. z okazji rocznic lub ważnych wydarzeń. W okresie sprawozdawczym przygotowano do publikacji i opublikowano ok. 400 skanów dokumentów z zasobu Archiwum w ramach 37 miniwystaw oraz innych mniejszych ekspozycji.

Kolejną formą popularyzacji poznańskiego Archiwum i jego zasobu jest zainicjowany w 2012 r. cykl spotkań pt. *Popołudnie z dokumentem*. W styczniu

2013 r. odbyło się drugie spotkanie z tego cyklu. Poświęcone zostało 150. rocznicy powstania styczniowego. Przybyło wielu mieszkańców Poznania, którzy zebrali się najpierw w gmachu Archiwum Państwowego w Poznaniu, biorąc udział w spotkaniu z komisarzami wystawy pt. *Wielkopolska w Powstaniu Styczniowym*. O materiałach archiwalnych prezentowanych w gablotach i na ekranach, związanych z udziałem Wielkopolan w powstaniu 1863 r. mówiły mgr Elżbieta Rogal i mgr Grażyna Zaliwska. Następnie uczestnicy przeszli do poznańskiego ratusza, do Muzeum Historii Miasta Poznania, gdzie odbyły się wykłady i prezentacje związane z powstaniem styczniowym. Wysłuchano wykładu prof. Przemysława Matusika z UAM pt. *Powstanie, którego miało już nie być*. Po nim o materiałach źródłowych do dziejów powstania styczniowego w zbiorach Archiwum Państwowego w Poznaniu mówili: mgr Henryk Krystek i mgr Stefan Olejniczak. AP w Poznaniu zajmuje się digitalizacją archiwaliów ze swego zasobu, dotyczących powstania 1863 r. Po przerwie głos zabrali kustosze Muzeum Historii Miasta Poznania. Mgr Jarosław Mulczyński podczas prezentacji multimedialnej przedstawił fotografie powstańców styczniowych w zbiorach Muzeum, a mgr Waldemar Karolczak zaprezentował na okolicznościowej wystawie pamiątki związane z powstaniem styczniowym, znajdujące się w zbiorach muzealnych (fotografie, gazety, kartki pamiątkowe, albumy). Na zakończenie wystąpił mgr Jan Gaspars z Instytutu Historii Sztuki – potomek pierwszego dyktatora powstania styczniowego, gen. Ludwika Mierosławskiego, i przypomniał sylwetkę swego antenata. Był także akcent muzyczny – prowadzący spotkanie mgr Przemysław Wojciechowski zagrał na fortepianie wiązankę pieśni żołnierskich i patriotycznych z okresu powstania 1863 r.

7 czerwca 2013 r. odbyło się trzecie spotkanie z cyklu *Popołudnie z dokumentem*, zatytułowane *Hipolit Cegielski (1813-1868) – w 200. rocznicę urodzin*. Uczestnicy spotkali się najpierw z komisarzami wystawy pt. *Dzieło Hipolita Cegielskiego* w gmachu Archiwum Państwowego w Poznaniu, gdzie obejrzelili materiały ze zbiorów archiwalnych, związanych z postacią Cegielskiego i jego rodziny. Następnie przeszli do poznańskiego ratusza. Tam powitali ich: dr Magdalena Mrugalska-Banaszak (kierownik Muzeum Historii Miasta Poznania) oraz mgr Henryk Krystek (dyrektor Archiwum Państwowego w Poznaniu). Odbyły się następujące wykłady i prezentacje: *Labor omnia vincit. Życie i dokonania Hipolita Cegielskiego (1813-1868)* – prof. dr hab. Grzegorz Łukomski (Instytut Kultury Europejskiej UAM); *Materiały źródłowe związane z Hipolitem Cegielskim i jego działalnością w zbiorach Archiwum Państwowego w Poznaniu* – mgr Elżbieta Rogal (Archiwum Państwowe w Poznaniu); *Wizerunki rodu Cegielskich w zbiorach Muzeum Historii Miasta Poznania* – mgr Waldemar Karolczak (Muzeum Historii Miasta Poznania). O działalności Towarzystwa im. Hipolita Cegielskiego mówił Prezydent Towarzystwa – dr Marian Król. Zebrani wysłuchali także dwóch wierszy o Hipolicie Cegielskim, napisanych specjalnie na tę okazję przez gnieźnieńskiego poetę dr Sławomira Krzyškę. Było też miejsce na muzykę. Utwory kompozytorów epoki roman-

tycznej (Fryderyka Chopina i Giuseppe Verdiego) wykonał na fortepianie Przemysław Wojciechowski. Na zakończenie wręczono nagrody laureatom I Konkursu Fotograficznego dla Fotografów Amatorów. Konkurs ten ogłoszono z okazji Międzynarodowego Dnia Archiwów – 2013. Jego celem było zaprezentowanie archiwów i materiałów archiwalnych. Mogły to być zarówno archiwa państwowe, jak i archiwa zakładowe, które także posiadają bardzo ciekawy zasób oraz rozwiązania techniczne dotyczące sposobu magazynowania. Intencją organizatorów była popularyzacja archiwum, jako instytucji gromadzącej i udostępniającej dziedzictwo kultury narodowej, instytucji nowoczesnej, otwartej na potrzeby użytkowników, dysponującej stosownym sprzętem technicznym, który tę rolę społeczną i kulturalną ułatwia. W ramach obchodów Międzynarodowego Dnia Archiwów został również rozegrany II Archiwalno-Biblioteczny Turniej Piłki Nożnej ARCH-FUTBOL 2013. W sportowej rywalizacji wzięły udział cztery drużyny reprezentujące następujące instytucje: Archiwum Archidiecezjalne w Poznaniu, Archiwum Państwowe w Poznaniu, Bibliotekę Uniwersytecką w Poznaniu oraz Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Poznaniu. W składach drużyn, obok etatowych pracowników, w wyniku kolejnych „transferów”, znaleźli się również sympatycy uczestniczących instytucji. Grając systemem „kołowym” (każdy z każdym), po zaciętej i emocjonującej rywalizacji puchar zasłużenie wywalczyła drużyna Archiwum Archidiecezjalnego w Poznaniu. Drugie miejsce zajęła reprezentacja IPN, trzecie Biblioteki Głównej UAM, a... czwarte zespół naszego Archiwum.

Nową formą promocji była impreza *Noc tajemnic – Noc naukowców 2013* na Wydziale Historycznym UAM i w Archiwum Państwowym w Poznaniu. Tego dnia, a raczej nocy, uczestnicy mogli odkryć *Tajniki i zakamarki dawnej siedziby PZPR (Collegium Historicum)* oraz zwiedzić „labirynt dokumentów i teczek” poznańskiego Archiwum. Przygotowano także grę miejską *Stowarzyszenie Splątanego Smoka*, której uczestnicy mogli m.in. degustować średniowieczne potrawy i rozpoznawać instrumenty muzyki barokowej.

Nie można również nie zaszyfalizować udziału Archiwum w organizacji obchodów Światowego Dnia Dziedzictwa Audiowizualnego, których zwieńczeniem była konferencja *Audiowizualne archiwa XXI wieku* zorganizowana wspólnie z Instytutem Pamięci Narodowej Oddział w Poznaniu oraz Archiwum Archidiecezjalnym w Poznaniu.

Szczególnie miłym akcentem wieńczącym rok sprawozdawczy było wyróżnienie Archiwum nagrodą Dobosza Powstania Wielkopolskiego, przyznawaną od osiemnastu lat przez Towarzystwo Pamięci Powstania Wielkopolskiego. Archiwum nagrodzono za prace związane z realizacją (od 2008 r.) projektu digitalizacji materiałów archiwalnych związanych z powstaniem wielkopolskim i ich publikacją w Internecie.

Tradycyjnie już formą popularyzacji jest kalendarz archiwalny. W okresie sprawozdawczym Archiwum wydało taki kalendarz na 2014 r. Jest on ilu-

strowany ciekawymi inicjałami z dokumentów pochodzących z własnego zasobu.

Działalność edukacyjna

Ważną częścią działalności Archiwum oraz jego oddziałów jest edukacja. Prowadzona od ponad dziesięciu lat przez gnieźnieński Oddział APP rozbudowana działalność edukacyjna jest zauważana i doceniana przez środowisko archiwalne w kraju. W jej ramach m.in. uzupełniano dotychczas przygotowane i wykorzystywane propozycje edukacyjne skierowane do uczniów szkół podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych oraz studentów. Niesłabnącą popularnością wśród młodzieży gnieźnieńskich szkół ponadgimnazjalnych cieszą się prowadzone przez pracowników Archiwum zajęcia genealogiczne. Uczestnicy zapoznają się w ich trakcie z różnymi rodzajami źródeł genealogicznych, możliwościami ich odczytywania, pracą kwerendzisty w archiwum oraz literaturą przedmiotu.

Opisując działalność naukowo-edukacyjną, należy wspomnieć, iż 4 czerwca 2013 r. Archiwum Państwowe w Poznaniu było współorganizatorem i gościło uczestników Studenckiego Seminarium Naukowego, w którym wzięli udział studenci II roku archiwistyki i zarządzania dokumentacją Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Młodzi adepci archiwistyki zaprezentowali wystąpienia poświęcone m.in. wykorzystaniu archiwaliów w filmie, archiwom rodzinnym i ich znaczeniu w badaniach historycznych oraz dokumentacji wytwarzanej podczas organizacji imprez sportowych i jej wartości. Najlepsze wystąpienia zostały nagrodzone przez jury obradujące w składzie: dyrektor Archiwum Henryk Krystek jako przewodniczący oraz prof. dr hab. Irena Mamczak-Gadkowska i prof. dr hab. Krzysztof Strykowski. Za logistyczną stronę seminarium odpowiadał też Zarząd Oddziału w Poznaniu Stowarzyszenia Archiwistów Polskich, który wyasygnował niezbędne środki finansowe.

Inną, bardzo istotną, formą aktywności Archiwum jest działalność na rzecz miejscowego środowiska konserwatorów. W 2013 r. zorganizowano dwie konferencje w ramach Forum Wielkopolskich Konserwatorów Papieru i Skóry, których organizatorem był Przemysław Wojciechowski.

VIII Forum Wielkopolskich Konserwatorów Papieru i Skóry zorganizowano w Archiwum Państwowym w Poznaniu 5 kwietnia 2013 r. pod hasłem *Jak zadbać o rodzinne archiwalia – profilaktyka i renowacja*. Organizatorzy starali się przekazać swą wiedzę osobom, które posiadają w domach cenne archiwalia i książki i chcą dowiedzieć się, jak je przechowywać i jak dokonać napraw drobnych uszkodzeń. W czasie wykładu mgr Wojciechowski omówił następujące zagadnienia: 1. Czynniki powodujące destrukcję papieru i skóry, 2. Typowe uszkodzenia archiwaliów, 3. Metody konserwacji papieru i skóry, 4. Bezpieczne przechowywanie akt i dokumentów (opakowania), 5. Gdzie znaleźć przydatne informacje o zabezpieczaniu archiwaliów w Internecie? Po

części wykładowej odbyły się warsztaty w Pracowni Konserwacji Materiałów Archiwalnych (praktyczne ćwiczenia w zakresie oczyszczania archiwaliów na sucho i w kąpeli wodnej, prostowanie kart, sklejanie rozdartych dokumentów, uzupełnianie drobnych ubytków papieru, inne zabiegi renowatorskie).

IX Forum Wielkopolskich Konserwatorów Papieru i Skóry zorganizowano 27 września 2013 r. w Archiwum Archidiecezjalnym w Poznaniu; zostało ono poświęcone materiałom sfragistycznym. Nosiło ono tytuł *Ochrona i konserwacja pieczęci woskowych*. W programie znalazły się następujące wystąpienia: *Problematyka zniszczeń i konserwacji pieczęci woskowych* – prof. Elżbiety Jabłońskiej (kierownika Zakładu Konserwacji Papieru i Skóry Instytutu Zabytkoznawstwa i Konserwatorstwa UMK w Toruniu) oraz *Zagadnienia konserwacji pieczęci woskowych – doświadczenia Centralnego Laboratorium Konserwacji Archiwaliów (AGAD – Warszawa)* – wykład i prezentacja mgr Hanny Machaj (CLKA-AGAD Warszawa). Odbył się także pokaz próżniowego pakowania materiałów archiwalnych i bibliotecznych, którego dokonał mgr Mariusz Zacharczuk (konsultant Przedsiębiorstwa CZPM Sp. z o.o. w Robakowie koło Poznania). Obradom towarzyszyła wystawa dokumentów pergaminowych z pieczęciami woskowymi z okresu średniowiecza i czasów nowożytnych ze zbiorów Archiwum Archidiecezjalnego oraz Archiwum Państwowego w Poznaniu.

5. Działalność naukowa

W Archiwum zorganizowano siedem zebrań naukowych, na których referaty wygłosili: Beata Sass, *Udostępnianie materiałów archiwalnych w pracowni naukowej Archiwum Państwowego w Poznaniu – Oddział w Pile w latach 2002-2011*; Barbara Bielawa, *Głuszyna, Piotrowo i Sypniewo – wybrane XIX i XX wieczne materiały źródłowe do dziejów, przechowywane w Archiwum Państwowym w Poznaniu*; Andrzej Choniawko, *Wojewódzkie władze PZPR w Poznaniu wobec „Gazety Poznańskiej” w latach 1948-1970*; Marek Szczepaniak i Grażyna Tyrchan, *Rozszerzenie oferty edukacyjnej archiwów państwowych. Nowy kierunek, czy wymóg czasu?*; Dominika Wojciechowska, *Gmach archiwum centralnego w Pradze jako przykład nowoczesnego budownictwa archiwalnego*; Zofia Wojciechowska, *Kasaty klasztorów wielkopolskich w aktach przechowywanych w Archiwum Państwowym w Poznaniu*; Marek Szczepaniak, *Pożar katedry gnieźnieńskiej w 1945 r. w polskiej historiografii i publicystyce historycznej*.

Indywidualnie pracownicy Archiwum brali udział w następujących sesjach i konferencjach naukowych z referatami:

– na sesjach i konferencjach międzynarodowych:

- seminarium *Dom otwarty – dom zamknięty*, Archiwum Państwowe w Poznaniu, IH UAM, Uniwersytet Francois Rabelais w Tours, Uniwersytet Alberta Ludwika we Freiburgu:

Krzysztof Strykowski, *Kilka uwag o współczesnych archiwach polskich i ich zasobie*,

- na sesjach i konferencjach krajowych:

- konferencja *Ziemia Gnieźnieńska w powstaniu wielkopolskim 1918-1919*:
Marek Szczepaniak, *Źródła archiwalne do dziejów powstania wielkopolskiego przechowywane w Archiwum Państwowym w Poznaniu Oddział w Gnieźnie i Izbie Tradycji Gimnazjum nr 2 w Gnieźnie*,
- konferencja *Pieniądz i banki na Pomorzu*, IH UAM w Poznaniu, Muzeum Narodowego w Poznaniu i Archiwum Państwowego w Poznaniu:
Krzysztof Strykowski, *Źródła do dziejów banków w trakcie działań wojennych*,
- konferencja *Nowe funkcje archiwów*, Zakład Archiwistyki IH UAM w Poznaniu, Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych Stowarzyszenie Archiwistów Polskich i Archiwum Państwowego w Poznaniu:
Krzysztof Strykowski, *U źródeł nowych funkcji archiwów*,
Hanna Staszewska, *O sprawozdawczości w archiwach, czyli co chcielibyśmy wiedzieć, a czego nie dowiemy się ze sprawozdań? Próba analizy problemu i przyczynek do dyskusji*,
- seminarium *Zosia vs Atom. Dwa systemy do zarządzania zasobem archiwalnym*:
Elżbieta Rogal, *ZoSIA w opinii użytkowników*,
Hanna Staszewska, Maciej Zdunek (NAC), *ZoSIA – praktyczne zastosowanie i perspektywy rozwoju*,
- sympozjum *Audiowizualne archiwa XXI wieku*:
Michał Serdyński, *Materiały audiowizualne w zasobie APP – opracowanie, udostępnianie, digitalizacja*,
- IV Sympozjum Archiwalne NDAP i SAP w Warszawie *Nie tylko państwo tworzy historię*:
Krzysztof Strykowski, *Archiwa prywatne we Francji*,
- VII Zjazd iFAR:
Hanna Staszewska, *Trochę o ludziach, czyli Kazimierz Konarski – człowiek szczęśliwy, który dotknął absolutu archiwum*,
- spotkania dotyczące systemu ZoSIA na uczelniach, Warszawa NAC:
Hanna Staszewska, *ZoSIA na uniwersytecie, czyli szansa na nowoczesne narzędzie dydaktyczne*.

Archiwum opublikowało:**- opracowania zwarte:**

- *Dwie szkoły – dwie drogi do niepodległości? Materiały z sesji popularnonaukowej 16 X 2013*. Katalog wystawy, pod red. M. Szczepaniaka, Gniezno 2013, Archiwum Państwowe w Poznaniu Oddział w Gnieźnie, ss.157+3 nlb.

- publikacje czasopiśmiennicze:

- „Poznański Rocznik Archiwalno-Historyczny”, nr XVI, Poznań 2013.

Pracownicy Archiwum opublikowali:

- Barbara Bielawna,
Materiały źródłowe do dziejów Głuszyny z XIX i początku XX wieku w zasobie Archiwum Państwowego w Poznaniu, „Poznański Rocznik Archiwalno-Historyczny”, nr XVI, Poznań 2013, s. 57-70;
[omówienie] *Ujście przez wieki – szkice z historii miasta*, red. E. Wolski, „Poznański Rocznik Archiwalno-Historyczny”, nr XVI, Poznań 2013, s. 191-196.
- Maciej Kamiński
Władze w Pile, w: *Zarys dziejów Piły*, pod red. M. Fijałkowskiego, Piła 2013;
- Piotr Klimecki
Sprawozdanie z działalności poznańskiego oddziału Stowarzyszenia Archiwistów Polskich w kadencji 2007-2012, „Poznański Rocznik Archiwalno-Historyczny”, nr XVI, Poznań 2013, s. 225-240.
- Henryk Krystek
Czesława Hruszka (1921-2013), „Poznański Rocznik Archiwalno-Historyczny”, nr XVI, Poznań 2013, s. 269-271;
Słowo wstępne w: Dwie szkoły – dwie drogi do niepodległości? Materiały z sesji popularnonaukowej 16 X 2013. Katalog wystawy, Gniezno 2013, s. 6-13.
- Monika Proniewicz
[sprawozdanie] *XXVI Ogólnopolska Konferencja Historyków Kartografii pt. „Kamienie milowe w kartografii”*, Warszawa, 13-15 września 2012 r. „Poznański Rocznik Archiwalno-Historyczny”, nr XVI, Poznań 2013, s. 245-249.
- Piotr Rybczyński
Rok 1863 i zapomniana tragedia rodziny Schuppów, „Przegląd Koniński” 2013, nr 9.
Zarys dziejów szkół średnich w Koninie do 1948 r., w: *Szkoła Pokoleń. Księga dziejów Szkoły w latach 1863-2013*, Konin 2013, s. 13-42.
- Hanna Staszewska
Inwentarz archiwalny w dobie standardów międzynarodowych – relikw przeszłości czy szansa na nowoczesny środek informacyjny?, w: *Toruńskie Konfrontacje Archiwalne*, t. 3, *Archiwistyka między różnorodnością a standaryzacją*, red. W. Chorążyczewski i A. Rosa, Toruń 2013, s. 291-306;
[omówienie] M. Wilkowski, *Wprowadzenie do historii cyfrowej*, Gdańsk 2013, „Poznański Rocznik Archiwalno-Historyczny”, nr XVI, Poznań 2013, s. 221-223;
[sprawozdanie] *Konferencja naukowa pt. „Polonica bliżej kraju*, Warszawa, 25 października 2012 r., „Poznański Rocznik Archiwalno-Historyczny”, nr XVI, Poznań 2013, s. 249-252;
Sprawozdanie z seminarium „ZoSIA vs. AtoM. Dwa systemy do zarządzania zasobem archiwalnym”, Warszawa 23-24 stycznia 2013 r., „Archiwista Polski” 2013, nr 1, s. 91-92;

- Sprawozdanie ze spotkania „Wdrożenie Zintegrowanego Systemu Informacji Archiwalnej (ZoSIA) na potrzeby zajęć dydaktycznych”, Warszawa, 5 września 2013 r., „Archiwista Polski” 2013, nr 3, s. 91-92.*
- Krzysztof Strykowski
Poznań '45 Ostatni rok wojny i pierwszy rok odbudowy, Poznań 2013, ss. 402; [omówienie] L. Wilczyński, ABC kancelarii i archiwum parafialnego, Poznań, 2012, „Poznański Rocznik Archiwalno-Historyczny”, nr XVI, Poznań 2013, s. 186-189.
  - Marek Szczepaniak
Przykłady nowych form edukacyjnych realizowanych przez Archiwum Państwowe, w: Zatrzymać przeszłość dogonić przyszłość. Pamiętnik VI Powszechnego Zjazdu Archiwistów Polskich. Wrocław 5-7 września 2012, red. W. Chorańczewski i K. Strykowski, Warszawa 2013, s. 493-500; Rozszerzenie oferty edukacyjnej archiwów państwowych. Nowy kierunek i wymóg czasu, „Poznański Rocznik Archiwalno-Historyczny”, nr XVI, Poznań 2013, s. 81-94.
  - Grażyna Tyrchan
Przykłady nowych form edukacyjnych realizowanych przez Archiwum Państwowe, w: Zatrzymać przeszłość dogonić przyszłość. Pamiętnik VI Powszechnego Zjazdu Archiwistów Polskich. Wrocław 5-7 września 2012, red. W. Chorańczewski i K. Strykowski, Warszawa 2013, s. 493-500; Rozszerzenie oferty edukacyjnej archiwów państwowych. Nowy kierunek i wymóg czasu, „Poznański Rocznik Archiwalno-Historyczny”, nr XVI, Poznań 2013, s. 81-94.
  - Zofia Wojciechowska
[omówienie] A. Rosa, Funkcja edukacyjna archiwów, Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, Warszawa 2012, „Poznański Rocznik Archiwalno-Historyczny”, nr XVI, Poznań 2013, s. 179-182.
  - Przemysław Wojciechowski
[omówienie] Archiwum Ministerstwa Obrony Narodowej. Informator o zasobie archiwalnym, red. D. Zemła, Nowy Dwór Mazowiecki 2012, „Poznański Rocznik Archiwalno-Historyczny”, nr XVI, Poznań 2013, s. 189-191; [omówienie] D. Skotarczak, Historia wizualna, Wyd. UAM 2012, „Poznański Rocznik Archiwalno-Historyczny”, nr XVI, Poznań 2013, s. 197-200; Cykl „Popołudnie z dokumentem” – spotkania popularyzujące zasób Archiwum Państwowego w Poznaniu, zorganizowane w latach 2011-2013, „Poznański Rocznik Archiwalno-Historyczny”, nr XVI, Poznań 2013, s. 197-200; [sprawozdanie] Sesja naukowa pt. „Nowoczesne kierunki w konserwacji, archiwizacji i wystawiennictwie zbiorów sakralnych” z okazji 75-lecia Archiwum Archidiecezjalnego i Muzeum Archidiecezji Łódzkiej w Łodzi, Łódź, 19 listopada 2012r., „Poznański Rocznik Archiwalno-Historyczny”, nr XVI, Poznań 2013, s. 252-255;

[sprawozdanie] Konferencja „Wielkopolska lokalna. Rola czasopism w kreowaniu współczesnej kultury regionalnej”, Poznań, 7 grudnia 2012 r., „Poznański Rocznik Archiwalno-Historyczny”, nr XVI, Poznań 2013, s. 256-258.

• Grażyna Zaliwska

Droga obowiązku honoru, cnoty i popędów szlacheckich... – Testament Hipolita Cegielskiego, „Poznański Rocznik Archiwalno-Historyczny”, nr XVI, Poznań 2013, s. 13-29;

Wystawa „Hipolit Cegielski i jego dzieło” w Archiwum Państwowym w Poznaniu, „Poznański Rocznik Archiwalno-Historyczny”, nr XVI, Poznań 2013, s. 31-40.

Pracownicy Archiwum byli aktywni w centralnych komisjach i zespołach międzyarchiwalnych: Henryk Krystek w Komitecie Sterującym pracami nad zintegrowanym systemem informacji archiwalnej w archiwach państwowych, Krzysztof Strykowski w Radzie Redakcyjnej „Archeionu”, Tadeusz Grabarz w zespole ds. wspierania archiwów państwowych i NDAP w kwestiach z zakresu opracowywania i opiniowania projektów przepisów kancelaryjnych i archiwalnych oraz w zespole ds. rozmieszczenia zasobu archiwalnego w archiwach państwowych, Elżbieta Rogal w radzie ds. informatyzacji i digitalizacji oraz w zespole naukowym ds. opracowania materiałów archiwalnych w archiwach państwowych, Hanna Staszewska w zespole naukowym ds. analizy i kierunków nowelizacji wskazówek metodycznych NDAP oraz zespole naukowym ds. opracowania wskazówek metodycznych dotyczących opracowania indeksów, Tomasz Balcerek w zespole do budowy programu do zarządzania procesem digitalizacji i ewidencjonowania kopii cyfrowych.

Udzielali się również w stowarzyszeniach naukowych i kulturalnych: Henryk Krystek jako przewodniczący Głównej Komisji Rewizyjnej Stowarzyszenia Archiwistów Polskich, Jolanta Niezborala jako zastępca przewodniczącego Zarządu Oddziału SAP w Poznaniu, Stefan Olejniczak jako członek Głównej Komisji Rewizyjnej SAP oraz zastępca przewodniczącego Stowarzyszenia Societas Archivi Posnaniensis, Elżbieta Rogal jako skarbnik Oddziału SAP w Poznaniu, Piotr Rybczyński jako przewodniczący Towarzystwa Przyjaciół Konina oraz przewodniczący Koła Przyjaciół Miejskiej Biblioteki Publicznej w Koninie, Krzysztof Strykowski jako zastępca przewodniczącego Zarządu Głównego SAP.

Infrastruktura

Znaczące prace remontowo-modernizacyjne zostały przeprowadzone w Oddziale w Koninie. Wykonano tam prace elektryczne i ogólnobudowlane klatek schodowych i korytarzy na parterze w budynku A i B oraz w pomieszczeniach pracowni naukowej, czytelnicy i przyległym do niej podręcznym magazynie. Natomiast w Oddziale w Gnieźnie wykonano prace elektrycz-

ne i ogólnobudowlane w pomieszczeniach biurowych i magazynowych (pokój kierownika, pomieszczenie opracowania zasobu) oraz magazynów archiwalnych na I piętrze i odmalowano magazyn (wraz z wymianą drzwi) na parterze. Z kolei w Oddziale w Pile, korzystając z dodatkowego wsparcia finansowego NDAP mającego na celu poprawę warunków funkcjonowania pracowni naukowych, przeprowadzono remont pomieszczeń pracowni i czytelnicy. Ponadto w trybie awaryjnym wykonano prace elewacyjno-dekarskie. Również w Poznaniu, obok modernizacji systemu monitoringu kamer, wykonano prace remontowo-budowlane w pomieszczeniu pracowni naukowej, czytelnicy i magazynie podręcznym oraz zakupiono wyposażenie mebli do pracowni naukowej i magazynu podręcznego. Oprócz tego podjęto działania naprawcze (dekarsko-malarskie) na dachu i w magazynie archiwalnym, a także zainstalowano nowe przyłącze kanalizacyjne na parkingu przy budynku głównym. Dzięki tym działaniom warunki pracy archiwistów, przechowywania zasobu oraz przyjmowania użytkowników w centrali w Poznaniu oraz wszystkich oddziałach uznać należy za co najmniej dobre. Dalszej ich poprawy można oczekiwać dopiero po zakończeniu przygotowywanej od kilku już lat inwestycji w Poznaniu.

Właściwie eksploatowany był posiadany przez Archiwum sprzęt komputerowy. Z zadowoleniem odnotować należy systematyczny wzrost liczby i jakości tego sprzętu. W okresie sprawozdawczym zakupiono dwa serwery domeny (dla Oddziału w Koninie i Oddziału w Pile), kolejnych 13 zestawów komputerowych oraz drukarkę laserową i urządzenie wielofunkcyjne. W efekcie powyższych działań należy podkreślić, iż wyposażenie placówki w sprzęt komputerowy jest na zadawalającym poziomie.

W roku sprawozdawczym czynione były zabiegi na rzecz uruchomienia inwestycji, tj. rozbudowy gmachu głównego w Poznaniu poprzez odbudowę skrzydła północnego. W latach ubiegłych (od 2008 r.) została przygotowana wstępna dokumentacja oraz przeprowadzone niezbędne prace geologiczne. Po niespełna dwóch, od złożenia wniosku, 21 maja 2013 r. Rada Miasta Poznania uchwaliła jednogłośnie miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego „Archiwum Państwowe” w Poznaniu. Tak, więc tylko brak środków finansowych wstrzymuje obecnie rozpoczęcie rozbudowy. Planowana rozbudowa gmachu Archiwum w Poznaniu była pierwotnie zakwalifikowana do sfinansowania z Mechanizmu Finansowego EOG. Jednak przedłużający się proces zmiany miejscowego planu zagospodarowania dla Archiwum w Poznaniu, uniemożliwił dotrzymanie terminów związanych z przygotowaniem wymaganej dokumentacji, w związku z naborem wniosków do EOG. Mając powyższe na uwadze, została podjęta decyzja, aby Archiwum Poznańskie ubiegało się o dofinansowanie z Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego w nowej perspektywie 2014-2020. Z tego powodu Archiwum, w konsultacji z NDAP, zgłosiło w wymaganym terminie, tj. do 4 listopada 2013 r., uwagi do Projektu Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na

lata 2014-2020, oczekując, iż zostaną one uwzględnione w ostatecznej redakcji WRPO. Ponadto 13 grudnia 2013 r. odbyło się spotkanie robocze z dyrektorem Departamentu Rozwoju Regionalnego Wielkopolskiego Urzędu Marszałkowskiego w Poznaniu, w którym uczestniczyli również: Ryszard Wojtkowski – zastępca Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych, Anna Belka – NDAP oraz dyrektor Archiwum Państwowego w Poznaniu. Głównym tematem spotkania była kwestia starań NDAP i Archiwum Państwowego w Poznaniu o możliwość pozyskania środków finansowych na rozbudowę gmachu głównego poznańskiej placówki archiwalnej z funduszy unijnych w ramach Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2014-2020. W trakcie spotkania dyrektor Ryszard Wojtkowski wielokrotnie podkreślił, iż Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych ma zapewnienia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w zakresie zabezpieczenia tzw. własnego wkładu finansowego, wymaganego przy realizacji inwestycji z WRPO. Z kolei dyrektor AP w Poznaniu, przedstawił w telegraficznym skrócie historię starań poznańskiej placówki o rozbudowę gmachu głównego. Dyrektor Grzegorz Potrzebowski z wielkim zainteresowaniem wysłuchał powyższych informacji oraz zapoznał się z fotosami zawierającymi wizualizację projektu rozbudowy gmachu Archiwum. Przyznał, iż spotkanie uświadomiło mu skalę problemów lokalowych, z jakimi spotykają się polskie archiwa państwowe, w tym Archiwum w Poznaniu. Stwierdził również, iż założenia zaprezentowanego projektu są na tyle przekonujące, a nawet sugestywne, iż Departament Rozwoju Regionalnego Wielkopolskiego Urzędu Marszałkowskiego w Poznaniu nie tylko postara się uwzględnić propozycje Archiwum odnośnie do zmian i uzupełnień w Projekcie Wielkopolskiego Programu Regionalnego na lata 2014-2020, ale udzieli wszelkiej możliwej pomocy organizacyjnej i konsultacyjnej na kolejnych etapach przygotowywania materiałów niezbędnych w procesie aplikowania o środki z WRPO.

Rok 2013 dla wszystkich dziedzin pracy archiwalnej uznać można za korzystny i obfitujący w wydarzenia, dzięki którym Archiwum potwierdziło swoją obecność w życiu społecznym, naukowym i kulturalnym Wielkopolski i Poznania.

Współpraca z różnymi jednostkami organizacyjnymi i urzędami pozwalała na sprawne przeprowadzenie i ułatwienie załatwienia wielu spraw istotnych dla dobra placówki oraz przechowywanych w jej zasobie materiałów archiwalnych. Przyczynia się ona również do budowania jak najlepszego obrazu placówki w Poznaniu oraz regionie.

Henryk Krystek (Poznań)